ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-01100

ABDULLA QODIRIYNING “O’TKAN KUNLAR” ROMANINING INGLIZCHA TARJIMASIDA BADIIY TASVIR VOSITALARINING BERILISHI

Dilnoza Uloch qizi Halimova
O’zbekiston Davlat Jahon tillari Universiteti magistranti

ANNOTATSIYA

Maqolada Abdulla Qodiriyning “O'tkan kunlar” romanining inglizcha tarjimasida badiiy tasvir vositalarining berilishi yoritilgan. Ushbu romanni ingliz tiliga qanday tarjima qilinganligini, badiiy asarni tarjima qilish jarayonida badiiy tasvir vositalarini ingliz tilida ham o’zining tuzilishi va ma’nosini saqlab qolgan va qolmaganligini ko’rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: Adib ijodini tahlili, badiiy tasvir vositalari, yuksak baho, ko’chim turlari, tanlagan ekvivalentlar.

TRANSLATION OF STYLISTIC DEVICES IN THE ENGLISH TRANSLATION OF ABDULLAH KADIRI'S NOVEL "DAYS GONE BY"

ABSTRACT

The article describes the use of artistic means in the English translation of Abdullah Qadiri's novel "Days Gone by". We will look at how this novel was translated into English, and whether or not the means of artistic expression retained their structure and meaning in English in the process of translating the work of art.

Keywords: Analysis of the author's work, means of artistic representation, high rating, types of migration, selected equivalents.

KIRISH

A. Qodiriy o'zbek adabiyotida yangi tipdagi realistik romanning asoschisi bo'lib, turli xil shakl va uslublar orqali ushbu janrning g'oyaviy-estetik tamoyillarini o'zlashtirdi. Tabiiyki, bunday ulkan va mas'uliyatli vazifani amalga oshirish oldida mashaqqatli mehnat, uzoq ijodiy izlanishlar bo'lgan. Shuning uchun ham uning har bir romani o'zbek adabiyotidagi butun bir voqea, yangilik modeliga aylandi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

A. Qodiriyning romantik uslubi milliy adabiyotning o'ziga xos xususiyatlarida chuqur ildiz otgan. Shuning uchun endi O'zbekiston rassomlarining uslubiy izlanishlari muhim ijodiy faoliyat yo'nalishini namoyish etayotganligi sababli,

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-01100

A.Qodiriyning uslubiy tajribasi ayniqsa dolzarb bo'lib qoldi. Zero, adibning romanlari adabiy atamalar va ajoyib sifat bilan o'sha davrning boshqa ko'plab prozaik asarlaridan farq qiladi. “O'tkan kunlar “ (1922) va “Mehrobdan chayon “ (1929) romanlari o'zbek adabiyotining, xususan, 20-yillarning o'zbek nasrining ijodiy yuqori qismini belgilaydi. Shuning uchun A. Qodiriyning ijodiy tajribasi yosh yozuvchilar uchun doimiy ahamiyatga ega. Ushbu yozuvchining asarlari nafaqat uning yozma qo'lyozmasining o'ziga xos individualligini ochib beradi, balki ma'lum bir darajada keyingi o'n yilliklar adabiyoti uslubi xilma-xilligi rivojlanishiga kata xissa qo’shadi.

Abdulla Qodiriy asrlarining ulug’vor va go’zal bo’lishida badiiy tasvir vostitalarinig ham o’rni beqiyos. Adibning romanlarida tasvirlangan asosiy qahramonlari hayotiyligi, tabiiyligi bilan, qalbning ko`z ilg`amas darajada tovlanib turishi, favqulodda kuchli jozibasi, sir-asrorlarga boy poetikligi bilan kishini maftun etadi. Yozuvchi buning uchun o’z asarlarida ko’chimlardan foydalangan.

Badiiy matnda ko`chimlar turli ko`rinishlarga ega bo`lib, ularni ko`pchilik adabiyotlarda “troplar’ deb yuritiladi. “Ko`chimlar deyilganda, adabiy asarning badiiy qimmatini, ifodaliligini, ekspressivlikni kuchaytirish uchun bir narsaning nomini, belgisini ikkinchisiga ko`chirish yoki so`zlarning umuman, ko`chma ma’noda ishlatilishi” nazarda tutiladi. So`z ma’nosining ko`chish jarayonlari turli ko`rinishlarda voqe bo`ladi, bu jarayonlar va ularning natijalari sifatida yuzaga keladigan hodisalar, bu hodisalarning turlari, o`ziga xos xususiyatlari kabi masalalar o`zbek tilshunosligida ancha batafsil o`rganilgan. Tasviriy vositalarning deyarli barchasida o`xshatish, chog`ishtirishdan iborat tushuncha yotadi. Metafora, o`xshatish, sifatlash, metonimiya, sinekdoxa, mubolag`a, allegoriya, jonlantirish, prafraza kabi usullar ko`chimlarning turlaridir.

Birinchi to'liq metrajli o'zbek romani "O'tgan kunlar" zamonaviy o'zbek adabiyotining durdonalaridan biri hisoblanadi. Ushbu nozik, samimiy va ehtirosli sevgi haqidagi hikoya millionlab qalblarni maftun etdi va o'quvchilarni muallif nasrining go'zalligi va ulug'vorligi bilan maftun etdi. 2019-yil mamlakatimiz o'zbek ijodiy tafakkurining eng yaxshi vakillaridan biri Abdulla Qodiriyning 125 yilligini keng nishonlandi. Adibning "O'tgan kunlar" romanini birinchi marta Samarqand davlat chet tillar instituti rektori Ilhomjon To'xtasinov va britaniyalik Kerol Ermakova kabi tarjimonlar tomonidan tarjima qilingan. Julie Vikenden tomonidan tahrirlangan. Romanning ingliz tilidagi talqini Karimov Fondi ko’magi bilan “Nouveau Monde Editions” nomli mashhur fransuz nashriyoti tomonidan nashr etilgan.

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-01100

Ushbu tadqiqot maqsadli matnni semantik tahlil qilish bilan boshlanib, o'quvchiga haqiqiy ma'noni tekshirish usulini taqdim etadi. Ushbu romanni ingliz tiliga qanday tarjima qilinganligini, badiiy asarni tarjima qilish jarayonida badiiy tasvir vositalarini ingliz tilida ham o'zining tuzilishi va ma'nosini saqlab qolgan va qolmaganligini ko'rib chiqamiz.

Buning uchun Kerol Ermakovaning "Atabek, Yusufbek-hadji o'g'li" tarjimasi tahlil qilinadi.

"1264-inchi hijriy, dalv oyining o'n yettinchisi, qishki kunlarning biri, quyosh botqan, tevarakdan shom ezoni eshitiladir... Darbozasi sharqi-janubiyga qaratib qurilg'an bu dong'dor saroyni Toshkand, Samarqand va Buxoro savdogarlari egallaganlar, saroydagi bir-ikki hujrani istisno qilish bilan boshqalari musofirlar ila to'la. Saroy ahli kunduzgi ish kuchlaridan bo'shab hujralariga qaytqanlar, ko'b hujralar kechlik osh pishirish ila mashg'ul, shuning uchun kunduzgiga qarag'anda saroy jonliq: kishilarning shaqillashib so'zlashishlari, xoxolab kulishishlari saroyni ko'kka ko'targudek. Saroyning to'rida boshqalarg'a qarag'anda ko'rkamrak bir hujra, anovi hujralarga kiygiz to'shalgani holda bu hujrada qip-qizil gilam, uttalarda bo'z ko'rpalar ko'rilgan bo'lsa, munda ipak va adras ko'rpalar, narigilarda qora charog' sasig'anda, bu hujrada sham' yona-dir, o'zga hujralarda yengil tabi'atlik, serchaqchaq kishilar bo'lg'anida bu hujraning egasi boshqacha yaratilishda. Og'ir tabi'atlik, ulug'g'avdalik, ko'rkam va oq yuzlik, kelishgan, qora ko'zlik, mutanosib qora qoshliq va endigina murti sabz urgan bir yigit. Bas, bu hujra bino va jihoz yog'idan, ham ega jihatidan diqqatni o'ziga jalb etarlik edi. Qandog'dir bir xayol ichida o'lturg'uchi bu yigit Toshkandning mashhur a'yonlaridan bo'lg'an Yusufbek hojining o'g'li — Otabek."

"It was the seventeenth day of the month of dalv, hijri year 264. A wintry day. Calls to evening prayer rang from all around as the sun set…

Margilan's famous caravanserai, the one with south-east-facing gates, was placed with merchants from Tashkent, Samarkand and Bukhara. With one or two exceptions, the rooms were overflowing with travelers from afar. Their day's business done, the lodgers now made their way back to the shelter of the caravanserai, where many of the residents were already bustling about, preparing for the evening meal. Empty by day, this place was now teeming with life: the rising racket of lively conversations interspersed with lusty laughter soared to an indescribable cacophony; the whole compound seemed poised to shoot up into the heavens at any moment.

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-01100

In the far reaches of the courtyard we see a snug room, marked by the elegance of its décor. If simple koshma felt rugs cover the floors of other rooms, here we find rich crimson carpets; if coarse blankets festoon the other quarters, here they are replaced by kurpach covers made of silk and adrases; if oil lamps smoke in other rooms, here candle flames flicker in a lively dance. And the resident of this room behaves differently, too, not like the hot-headed, happy-go-lucky lodgers in other quarters.

Calm and reserved, of state build, with a handsome, alabaster face, ebony eyes under equally ebony brows, and a light fuzz of moustache just showing through – such was our young man. In short, both room and resident distinguished themselves from the caravanserai's other quarters and lodgers. The young man, presently engrosses in thoughts privy to none but himself, went by the name of Atabek. He was the son of an eminent nobleman from Tashkent, Yusufbek-hadji."

Tarjimada uzatish jarayonida tarjimon har qanday tarzda xabar tarkibini saqlab qolishi kerak. Chunki bu juda muhim ahamiyatga ega bo'lgan ma'nodir. Shu sababli, tarjimon ko'pincha tarkibni saqlab qolish uchun shaklni o'zgartirishga majbur bo'lishi mumkin, ammo agar o'sha ma'noni tarjima tilida yetkaza bera olsa yaxshi bo'ladi.

Tarjimada tarjimon o'zini faqat birinchi navbatda xayoliga kelgan so'zlar bilan cheklab qo'yganini ko'ramiz; u tarkibga qaraganda ko'proq shaklga e'tibor qaratadi. Shuningdek so'zlar umumiy ma'noda ishlatiladi. Ammo bu sohaga mos va o'ziga xos ba'zi so'zlar va ekvivalentlar mavjud. Agar tarjimon uzatish jarayonida manba tilining lisoniy xususiyatlarini saqlab qolishga harakat qilsa, bu milliy xususiyatga yoki madaniy pragmatik tarkibga olib kelishi mumkin.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ushbu roman parchasida bir qancha badiiy tasvir vositalari qo'llanilganini ko'rishimiz mumkin. Misol uchun: "hujralar kechlik osh pishirish ila mashg'ul", "saroy jonliq", "oq yuzlik" kabi birqancha birikmalar orqali ma'no ko'chishi qo'llanilgan. Bu birikmalar asarni chiroyli tasvirlab, ko'z oldimizda romandagi voqelarni jonlantirib berishga katta hissa qo'shgan.

Roman tarjimasida ushbu tasvir vositalarining bir qanchasi so'zma so'z tarjima qilingan bo'lsa, ba'zilari esa shaklan o'zgartirilib ma'nosini yetkazib bergan. Masalan: "hujralar kechlik osh pishirish ila mashg'ul" birikmasida badiiy tasvir vositalaridan biri metonomiya orqali ma'no ko'chishi qo'llanilgan. Ya'ni hujrada yashovchi aholi nazarda tutilgan bo'lib. Aholi so'zi tushub qolishi orqali metonimiya

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-01100

qo’llanilgan. Tarjimada esa ko’chma ma’no ishlatilmagan. Ya’ni shaklan gap o’zgartirilib, aholi deb o’z ma’nosi berilgan.

Tarjimon tanlagan ekvivalentlardagi farqlarni quyidagi jadvalda ko'rishimiz mumkin:

Jadval 1. Tarjimon tanlagan ekvivalentlarning farqini quyidagi jadvalda ko'rishimiz mumkin:

Asliyatda	Tarjimon versiyasi	Ekvivalentlik turi
hijriy	hijri year	qarz so'zlari
Dalv	Dalv	qarz so'zlari
Shom e zoni	Evening prayer	taxminiy o'rnini bosadi
saroy	caravanserai	ma'nosini o'zgartiruvchi leksik (semantik)
ko‘kka ko‘targudek	Shoot up into the heavens	taxminiy o'rnini bosuvchi
hujra	room	ma'nosini o'zgartiruvchi leksik (semantik)
serchaqchaq	Happy-go-lucky	taxminiy o'rnini bosuvchi

XULOSA

Abdulla Qodiriyning "O'tgan kunlar" (ingliz tilidagi versiyasi) va Kerol Ermakovaning ingliz tilidagi versiyasining qiyosiy tahlili shuni ko'rishimiz mumkinki, tarjimon juda ko'p leksik asarlar bilan formali ekvivalentsiya usulini qo'llagan. Ayniqsa, adabiy asarlar uchun ekvivalentlik turini topish juda qiyin va mashaqqatli usul. Dastlab tarjimon asl matnning qaysi turiga e'tibor berish kerakligini aniqlab olishi kerak.. Keyinchalik, u asl nusxaga moslik va ekvivalentlik turining qo'llanilishi haqida o'ylashi kerak. Chunki adabiyotda ekvivalent bo'lmagan leksik moddalarni, ayniqsa qadimgi matnni uzatishda muammoni hal qilishda, tarjimon tushuntirishlarda bir qator so'zlarni minimallashtirishi lozim. Kalkulyatsiya yoki qarz olish kabi usullardan foydalanish uchun ko'proq e'tibor berish kerak. Shuning uchun bizning tadqiqotlarimiz natijalari, garchi umuman o'zbek badiiy matnlari va "O'tkan kunlar" tarjimasining ingliz tilidagi nusxalari juda kam bo'lsa-da, qisman semantik va uslubiy jihatdan innovatsion sinov loyihasi bo'lib ko'rinadi.

REFERENCES

1. Шомақсудов А.,Расулов И., Қўнғуров Р., Рустамов Ҳ. Ўзбек тили стилистикаси. –Тошкент: 1974, 236-бет.
2. Қўнғуров Р. Ўзбек тилининг тасвирий воситалари. -Тошкент: Фан; 1977
3. (2018). Days Gone By. Abdulla Qadiri, translated by Carol Ermakova. Nouvtionseau Monde editions, Paris.

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-01100

4. Normatov, U. (2011). “Yangi davr olimi: U qanday bo’lishi kerak?” “O’zbekiston adabiyoti va san’ati” gazetasi, №9.
5. Pinxasov. Ya. Hozirgi zamon o`zbek tili leksikasi. Toshkent, 1960.
6. Retrieved from https://voicesoncentralasia.org/the-uzbek-modernist-abdullah-qodiriy-a-writer-and-his-novel
7. (n.d.). Retrieved from http://fondkarimov.uz/en/projects/istoriya-i-kultura-uzbekistana/abdulla-kadyrij
8. (n.d.). Retrieved from www.ziyouz.com